

Baberti Dergisi / Journal of Babarti
Sayı: 17 / 2023 - Haziran

Nesefi'nin Aksâmu'l-Kur'ân'a Yaklaşımı
Nasafi's Approach to the Oaths of the Qur'an

Asiye KARADENİZ

Sorumlu Yazar, Öğretim Görevlisi, Giresun Üniversitesi, İslami İlimler
Fakültesi, Kur'ân-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Ana Bilim Dalı
Giresun / Türkiye

*Corresponding Author, Lecturer, University of Giresun, Faculty of Islamic
Sciences, Department of Qur'an Reading and Recitation Science*

Giresun / Turkey

asudeasi28@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6570-2263

Mustafa KARA

Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kur'ân-ı Kerim
Okuma ve Kıraat İlmi Ana Bilim Dalı
Samsun / Türkiye

*Associate Professor, University of Ondokuz Mayıs, Faculty of Theology,
Department of Qur'an Reading and Recitation Science*

Samsun / Turkey

mustafakara@omu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-5497-1131

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliř Tarihi / Date Received: 12 Nisan / 12 April 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 6 Haziran / 6 June 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Asiye Karadeniz - Mustafa Kara, "Nesefi'nin Aksâmu'l-Kur'ân'a Yaklaşımı" *Baberti Dergisi*, 17 (Haziran / 2023): 50-66

Öz

Bu makalede Ebü'l-Berakât en-Neseffî'nin *Aksâmü'l-Kur'ân'a* yaklaşımı incelenmektedir. Makalenin problemi, Neseffî'nin *aksâmü'l-Kur'ân'a* yaklaşımının bugüne kadar müstakil bir bilimsel çalışmaya konu edilmemiş olmasıdır. Çalışmanın amacı, Neseffî'nin *Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vîl* adlı tefsirinde *aksâmü'l-Kur'ân'a* yaklaşımını tahlil etmektir. Araştırma, mezkûr eserdeki *aksâmü'l-Kur'ân* konusuyla sınırlı tutulmuştur. Çalışmada yöntem olarak nitel bilgi toplama kapsamında yazılı doküman incelemesi metodu tercih edilmiştir. Bu çerçevede öncelikle araştırma konusu hakkında literatür taraması yapılmış; ulaşılan bilgiler bütüncül bir yaklaşımla incelenmiştir. Kur'ân ilimlerinin önemli konularından birisi olan *aksâmü'l-Kur'ân*, Kur'ân-ı Kerim'de yer alan yemin ifadelerini konu edinmektedir. Söz konusu ifade, önemine binaen müfessirlerin ilgi duyduğu alanlardan biridir. Kur'ân'da pek çok âyette yemin ifadeleri bulunduğu için *aksâmü'l-Kur'ân* meselesi her bir müfessirin eserinde yer verdiği konuların başında gelmektedir. Bu kapsamda adı geçen konu, Neseffî'nin *Medârik* adlı eserinde de işlenmektedir. Neseffî bu tefsirinde, kendi metodu ve anlayışı çerçevesinde *aksâmü'l-Kur'ân* kavramına çeşitli yorumlar getirmektedir. Neseffî'nin söz konusu yorumlarının daha çok Kur'ân'da yemin ifadelerinin yer alma gerekçeleri üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Neseffî, Medârikü't-Tenzil, Aksâmü'l-Kur'ân.

Abstract

In this article, Ebu'l-Berakât en-Nasafi's approach to Aksâmu'l-Qur'an is examined. The problem with the article is that Nasafi's approach to aksâmu'l-Qur'an has not been the subject of an independent scientific study until today. The study aims to analyze Nasafi's approach to aksâmu'l-Qur'an in his tafsir Medariku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vîl. The research has been limited to the subject of the aksâmu'l-Qur'an in the previous work. As a method in the study, the written document analysis method was preferred within the scope of qualitative information collection. In this framework, a literature review was done about the research subject; the information obtained was analyzed holistically. Aksâmu'l-Qur'an, one of the essential subjects of the Qur'anic sciences, deals with the expressions of oath in the Qur'an. The expression in question is one of the areas of interest for commentators due to its importance. Since there are expressions of oath in many verses of the Qur'an, the issue of aksâmu'l-Qur'an is at the forefront of each commentator's subjects in his work. The subject mentioned in this context is also handled in Nasafi's Medârik. In this commentary, Nasafi brings various interpretations to the concept of aksâmu'l-Qur'an within the framework of his own method and understanding. It is understood that the reasons for the oath expressions in the Qur'an mostly shape Nasafi's comments.

Keywords: Tafsir, Qur'an, Nasafi, Medârikü't-Tenzil, The Oaths of the Qur'an.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, insanlar tarafından okunsun, anlaşılsın ve evrensel mesajları hayata aktarılsın diye gönderilmiş ilâhî bir mesajdır. Bu bağlamda Kur'ân, tevhîd ekseninde insanları aydınlatmayı, imanlı ve ahlaklı insanlardan müteşekkil bir toplum meydana getirmeyi, insanların dünya ve ahiret saadetine kavuşmalarını temin etmeyi hedeflemektedir. Kur'ân'ın indirilmeye başlandığı andan itibaren de Hz. Peygamber (s.a.v.), hayatın her alanında olduğu gibi imanlı ve ahlaklı bir birey olma konusunda da insanlara örnek olmuştur.

Kur'ân, muhataplarını aydınlatmak amacıyla çeşitli yöntemler kullanmaktadır. Bu yöntemlerden birisi de mesajı yemin ifadeleriyle birlikte aktarmaktır. Bu çerçevede Kur'ân'daki on yedi sûre¹ yeminle başlamaktadır. Yine birçok sûrenin muhtevastaki âyetlerde yemin ifadeleri geçmektedir.² Söz konusu âyetlerde Yüce Allah (c.c.) bazen kendi zâtına bazen de yarattıkları üzerine yemin etmektedir. Yemin edenin, sözünü kuvvetlendirmek için kendisinden daha yüce bir varlıktan destek almak niyetiyle bu fiili gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Peki, Allah mutlak kudret sahibi ve yegâne “Yüce” olduğuna göre, âyetlerdeki bu yemin ifadeleri nasıl anlaşılmalıdır? Müfessirler, bu konuyu tartışmışlar ve ‘*ulûmü'l-Kur'ân*'dan da istifade ederek meseleye açıklık getirmeye çalışmışlardır. Bu müfessirlerden birisi de *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl* (kısaca *Medârik*) adlı eserin müellifi Neseffî'dir (ö. 710/1310). Bu çalışmada onun söz konusu eserinde yemin ifadelerine yaklaşımı incelenmektedir.

1. Çalışmanın Konusu, Problemi, Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu makalede “Neseffî'nin *Aksâmü'l-Kur'ân'a Yaklaşımı*” incelenmektedir. Makalenin problemi, Neseffî'nin *aksâmü'l-Kur'ân'a yaklaşımının* bugüne kadar müstakil bir bilimsel çalışmaya konu edilmemiş olmasıdır. Çalışmanın amacı, Neseffî'nin *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl* adlı tefsirinde *aksâmü'l-Kur'ân'a yaklaşımını* tahlil etmektir. Araştırma, mezkûr eserdeki *aksâmü'l-Kur'ân* konusuyla sınırlı tutulmuştur. Çalışmada yöntem olarak nitel bilgi toplama kapsamında yazılı doküman incelemesi metodu tercih edilmiştir. Bu çerçevede öncelikle araştırma konusu hakkında literatür tara-

¹ Bunlar; es-Sâffât, ez-Zâriyât, et-Tûr, en-Necm, el-Kıyâme, el-Murselât, en-Nazî'ât, el-Burûc, et-Tânk, el-Fecr, el-Beled, eş-Şems, el-Leyl, ed-Duhâ, et-Tîn, el-'Âdiyât, el-'Asr sûreleridir.

² Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Dilek Karaca, *Sûre Başlarındaki Kasem İfadelerinde Unsurlar Arası İlişki* (Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 31; Muhammed Coşkun, “Aksâmü'l-Kur'ân 89/Fecr, 1-14. Âyetleri Örneğinde Yemin İfadelerinin Anlaşılması ve Terceme Edilmesi”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (2014), 40.

ması yapılmış; ulaşılan bilgiler bütüncül bir yaklaşımla incelenmiştir. Çalışmamızda Neseffî'nin *Medârik* adlı tefsirinde *aksâmü'l-Kur'ân* konusuyla ilgili yaptığı açıklamalar ele alınmaktadır. Böylece Neseffî'nin yemin içerikli âyetleri tefsir ederken benimsediği düşünceler tespit edilerek müfessirin tefsir ilmine yaptığı katkı ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Konunun ayrıntılarına girmeden önce *aksâmü'l-Kur'ân* kavramını açıklamak istiyoruz.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Aksâmü'l-Kur'ân Kavramı

Aksâmü'l-Kur'ân kavramı, “yemin” anlamına gelen *kasem* kelimesinin çoğulu³ ile Kur'ân ifadelerinin oluşturduğu bir isim tamlaması olup Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan yeminlerden bahseden bir ilimdir.⁴ *Yemin* ise sözlükte “güç, kuvvet,⁵ sağ el, anlaşma, ittifak, ant içme⁶” gibi manalara gelmektedir. *Yemin* terim olarak da “bir haberi ya da şarta bağlı bir konuyu Yüce Allah'ın adıyla kuvvetlendirmek⁷” demektir.

Kasem cümlesinde bir düşünce veya ifadeyi kuvvetlendirmek için ortaya konan ibareye *yemin cümlesi* denir ve burada amaç haberi takdim etmektir. Böylece daha sonra gelecek olan olumlu veya olumsuz cümle tekit edilmiş olur. Bu bağlamda kullanılan yemin cümlesi, *kasem (el-muksemu bih: kendisi ile yemin edilen şey) ve cevap (el-muksemu 'aleyh: kendisi için yemin edilen şey) olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. İlki ve önce geleni yemin edilen yani kanıt gösterilen şeyin, ikincisi ise söylenmek istenen asıl düşüncenin belirtildiği kısımdır. Başka bir ifadeyle kasem cümlesinin birinci bölümünü oluşturan yemin kısmı, daha sonra gelecek olan cevap cümlesinde ileri sürülen düşünceyi destekleyecek kanıtın gösterildiği bölümdür. Kasem/el-muksemu bih “, (vâv), ء (te), ل (lâm)” gibi edatlarla kullanılır. Böylece el-muksemu bih, muhataplarca kabul edilmesi için üstün bir anlam ifade etmiş olur. Cevap cümlesini teşkil eden el-muksemu 'aleyh ise asıl*

³ Ebü'l-Kâsım Huseyn b. Muhammed er-Râgıb el-İsfehânî, *Müfradâtü elfâzi'l-Kur'ân*, thk. Safvan Adnan Dâvûdî (Beyrût: Dâru's-Şâmiyye, 2002), 522; Ebü'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem el-Ensârî İbn Manzûr, “ksm”, *Lisânü'l-'Arab* (y.y.: b.y., 1981), 5/2630; Ebü Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb Firûzâbâdî, “ksm”, *el-Kâmûsu'l-muhît*, thk. Enes Muhammed eş-Şâmî-Zekeriyâ Câbir Ahmed (Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2008), 1323.

⁴ Celal Kırca, “Aksâmü'l-Kur'ân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989), 2/290.

⁵ Firûzâbâdî, “ymn”, 1795; Ebü'l-Hasen 'Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerîf Cürçânî, “ymn”, *Mu'cemu't-ta'rîfât*, thk. Muhammed Sıddık el-Minşâvî (Kâhire: Dâru'l-Fâzile, 2004), 218.

⁶ İbn Manzûr, “ksm”, 5/4970.

⁷ Cürçânî, “ymn”, 218.

yargıyı belirtir. Cevap cümlesi olumlu ise başına “ل (mâ) ve ل (lâ)”; olumsuz ise “ئ (inne) ve ل (lâm)” edatları getirilir.⁸

Aksâmü'l-Kur'ân kavramı isim olarak geçmese de muhteva olarak Kur'ân'da yer almaktadır. Cahiliye toplumunda sözün etkisini güçlendirmek için sıkça kullanılan yemin ifadelerine rastlanmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'in, muhataplarının anlayışını kuvvetlendirmek için Cahiliye toplumunun bu özelliğine mesajlarında yer verdiği ve her alanda olduğu gibi bu konuda da o dönemde kabul edilen yemin üslûbunu düzelterek bünyesine dâhil ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Cahiliye Dönemi'nde insanlar, Yüce Allah'a (c.c.) kasem ettikleri gibi putlara, kıymetli gördükleri şeylere ve ölümler üzerine de yemin etmekteydiler.⁹ Bu kapsamda Kur'ân, o günkü toplumda var olan yeminle alakalı yanlış kullanımı düzeltmektedir ve Kur'ân'da Yüce Allah, kendi zâtı başta olmak üzere farklı varlıklar üzerine yemin etmektedir.

3. Kur'ân'da Yemin İfadelerinin Bulunma Nedenleri

İslâm dini gelmeden önce Cahiliye Arapları çok farklı nesnelere yemin etmekteydiler. Vahyin gelişiyle birlikte her alanda olduğu gibi Cahiliye anlayışının yemin konusuna bakışına yönelik de iyileştirmeler yapılmış ve Müslümanların Yüce Allah'ın (c.c.) zâtı ve sıfatları dışındaki varlıklar üzerine yemin etmeleri yasaklanmıştır. Bu bağlamda İslâmî literatürde şu üç çeşit yemin ortaya çıkmıştır:

i. *Yemin-i Lağv*: Konuşma esnasında ağız alışkanlığı şeklinde veya doğru olduğu zannıyla sehven yapılan yemindir. Kur'ân'da “Allah boş bulunarak yaptığımız yeminler sebebiyle sizi sorumlu tutmaz.”¹⁰ buyrulur, bu tür yeminlerin inananlar üzerinde herhangi bir müeyyide doğurmayacağı belirtilmiş, ancak bunun sebepsiz olarak yapılmaması hakkında müminler uyarılmıştır.

ii. *Yemin-i Gâmûs*: Geçmişte vuku bulan bir olay hakkında yalan yere yapılan yemindir. Bu tür yeminlerin karşılığında herhangi bir maddî bedel ödenmesi, sahibini sorumluluktan kurtarmamakla birlikte hakkı zayi olan

⁸ Ebü'l-Hasen Muhammed b. 'Abdullah Verrâk, *İlelü'n-nahv*, thk. Mahmûd Câsîm Muhammed ed-Dervîş. Riyâd (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1999), 562-563; Yunus Emre Gördük, “Aksâmu'l-Kur'ân'da 'Muksem Bih' ve 'Muksem Aleyh' İlişkisi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (2015), 174-212.

⁹ Kırca, “Aksâmü'l-Kur'ân”, 2/290. Cahiliye toplumunda yeminin önemi hakkında geniş bilgi için bk. Emrah Dindi, *Kur'an'da İslam Öncesi Kültür -Nassın Olguyla Diyalektik İlişkisi-* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 357-370.

¹⁰ el-Mâide 5/89. Bu makaledeki mealler için bk. *Geniş Açıklamalı Kur'an Meal-Tefsir*, çev. Mehmet Okuyan (İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2022).

biri varsa onun hakkına kavuşturulması ve gönülden tövbe edilmesi gerekmektedir.

iii. *Yemin-i Mün'akide*: Yemin şartlarını sağlayan ve geleceğe yönelik olarak yapılan yemindir. Kur'ân'da "Ancak bile bile yaptığımız yeminlerden dolayı Allah sizi sorumlu kılar. Bu durumda yeminin kefareti ailenize yedirdiğinizin orta hallisinden on yoksulu doyurmak veya onları giydirmek yahut bir köle azat etmektir. Kim bunları yapamazsa onun kefareti üç gün oruç tutmaktır."¹¹ buyrulur, bu tür yeminlerin bozulması hâlinde sahibi, kefaret olarak on fakiri yedirmek, giydirmek ya da bir köle azat etmek yükümlülüklerinden biri ile sorumlu tutulmuştur.¹²

Söz konusu yemin çeşitleri, Yüce Allah'ın (c.c.) yaptığı yeminlerden çok farklıdır. Zira bu tür yeminler, sadece insanlar tarafından Allah'ın zâtı ve sıfatları üzerinde gerçekleştirilen, daha çok muhatabı inandırmak, onun güvenini kazanmak ve yemin edenin sözünü kuvvetlendirmek amacıyla yapılmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi Kur'ân-ı Kerîm'de on yedi sûre yemin ifadeleriyle başlamaktadır. Yine birçok sûrenin içinde kasef ifadeleri yer almaktadır.¹³ Bu sûrelerde Yüce Allah, kullarınkinden farklı olarak en fazla kendi zâtı ve isimleri ile birliğine,¹⁴ Kur'ân'ın hak olduğuna,¹⁵ Hz. Peygamber'e,¹⁶ meleklere,¹⁷ ahiret gününün gerçekliğine,¹⁸ mahlûkata¹⁹ ve insanî haller üzerine²⁰ yemin etmektedir. Bu yeminlerle, yemin edilenlerin önemine dikkat çekmek amaçlanmış olsa gerektir.²¹ Bununla birlikte bazen de Hz. Peygamber'in yemin etmesi istenmektedir.²²

¹¹ el-Mâide 5/89.

¹² Ebü'l-Berakât Hâfızuddîn 'Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*, thk. Mervân Muhammed eş-Şekkâr (Beyrût: Dâru'n-Nefâis, 2014), 1/432; Ertuğrul Boynukalın, "Yemin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 43/417-418.

¹³ Bk. en-Nisâ' 4/65; Yûnus 10/53; el-Hıcr 15/92; Meryem 19/68; es-Sebe' 34/3; Yâsîn 36/2-4; ez-Zâriyât 51/23; el-Vâkı'a 56/75-77; et-Teğâbün 64/7; el-Me'âric 70/40; vd.

¹⁴ en-Nisâ' 4/65; Yûnus 10/53; el-Hıcr 15/92; Meryem 19/68; ez-Zâriyât 51/23; et-Teğâbün 64/7; el-Me'âric 70/40.

¹⁵ Yâsîn 36/2-4; ez-Zuhruf 43/1-3; el-Vâkı'a 56/75-77.

¹⁶ Yâsîn 36/2-4.

¹⁷ el-Mürselât 77/1-7.

¹⁸ ez-Zâriyât 51/1-5; el-Mürselât 77/1-7.

¹⁹ el-Burûc 85/1-3; et-Târik 86/1-3; el-Fecr 89/1; el-Beled 90/1-3; eş-Şems 91/1-7; el-Leyl 92/1-2; ed-Duhâ 93/1-2; et-Tîn 95/1-3.

²⁰ el-Leyl 92/1-4.

²¹ Muhammed Sabûnî, *et-Tibyân fi 'ulûmi'l-Kur'ân* (Tahran: Daru İhsân, 2003), 8.

²² Yûnus 10/53; es-Sebe' 34/3; et-Teğâbün 64/7.

Yüce Allah'tan (c.c.) başkası adına kasemin yasak olduğu²³ bilindiğine göre Kur'ân-ı Kerîm'de mahlûkat üzerine yemin edilmesi, aslında Allah'ın zâtına yaptığı yemin olarak değerlendirilmektedir. Bir başka ifadeyle bu durumun, yaratılanın Yaratan'a işaret etmesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Bazı âlimler ise mahlûkat üzerine yapılan yeminlerde *Rab* kelimesinin mahzûf olduğunu ifade etmektedirler. Bu değerlendirmeye göre Yüce Allah yaratılanlar üzerine yemin ederken hakikatte kendi zâtına kasem etmektedir. Örneğin, Şems sûresinde *güneşe yemin olsun* demekle aslında güneşin Rabbine yemin edilmektedir.²⁴

Cahiliye Dönemi'ndeki Arapların hayatında yeminin büyük fonksiyonu vardı. Kur'ân da onların alışık olduğu bu üslûbu kullanmak suretiyle vahyin ifadelerini onlara yakın kılarak²⁵ mesajlarını muhataplarının anlayış seviyelerine uygun şekilde vermiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yaşadığı toplumun Kur'ân'ın ilk muhatapları olması itibarıyla onların özelinde tüm Müslümanlara yapılacak tebliğde de onların durumu esas alınmıştır. Dönemin Arap toplumunda yaygın olan yemin konusu Kur'ân'a da taşınmakta ve pek çok âyette bu husus gözlemlenmiştir. Araplar dile getirilen bir sözün teyit edilmesini istediklerinde yemin etme geleneğine sahiptiler.²⁶ O yüzden Kur'ân'da yemin ifadelerinin yer alması, mesajın muhatapın seviyesinden verilmesi bakımından önemli görülmektedir. Aksi takdirde Yüce Allah'ın Kur'ân'da yemin etmesinin anlamı kavranamazdı. Çünkü yemin eğer inanan bir kimseyi ikna etmek için yapılmışsa, bir Müslüman zaten yemine ihtiyaç duymadan iman etmektedir. Kâfirin iman etmemesinden ötürü yemine muhatap olması, tamamen muhal bir durumdur.²⁷ Ancak yemin o dönem toplumunun bir geleneği olarak yapılmışsa, bir anlam ifade edebilir.

“Kur'ân neden Cahiliye Araplarının uyguladığı yemin örfüne yer vermiştir?” sorusunu müfessirler cevaplandırmaya çalışmışlardır. Kuşkusuz bu cevapların tamamını burada aktarma imkânı yoktur. Bir örnek olması adına Râzî'nin (606/1210) açıklamalarını dile getirmek istiyoruz. O, Sâffât

²³ Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Eymân”, 4; Ebü'l-Huseyn b. Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-Sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Eymân”, 1; Ebü'l-Fadl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed Suyûtî, *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Şu'ayb el-'Arnavûd (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2008), 675.

²⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, 675; Kırca, “Aksâmü'l-Kur'ân”, 2/290; Dindi, *Kur'an'da İslam Öncesi Kültür*, 357-370.

²⁵ Suyûtî, *el-İtkân*, 675.

²⁶ Kırca, “Aksâmü'l-Kur'ân”, 2/290.

²⁷ Ebü'l-Fadl Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1981), 26/117-118; Suyûtî, *el-İtkân*, 675.

sûresinin ilk âyetlerini açıkladığı yerde Arapların, üzerine yemin ettikleri şeyin hakikatine inandıklarını söylemektedir. Akabinde Kur'ân'ın bu yolla her ne kadar kâfiri inandırmak amacı gütmese de *muksemun aleyhte* iddia ettiği bilginin hakikatini delillendirdiğini ifade etmektedir.²⁸

Müfessirlerin kaynaklardaki görüşlerinden hareketle Kur'ân'da yemin lafızlarının bulunma sebepleri hakkında özetle şunları söylemek mümkündür:

- Kasemin geçtiği âyetlerdeki hususlar yemin ifadeleriyle tekit edilmektedir.²⁹
- Bu yeminlerle, kendisine yemin edilen varlığın önemine işaret edilmektedir.³⁰
- Yemin ifadesi ile muhatapların dikkatleri çekilmek istenmektedir.³¹
- Özellikle melek ve gök cisimlerine yemin edilerek bunlardaki nizam ve düzen ile Yüce Allah'ın birliği üzerine vurgu yapılmaktadır.³²
- Kur'ân'daki yeminlerin temel amacı delil ve kanıt sunmaktır.³³
- Bir şey üzerine yapılan yemin, o varlığın faydasını veya faziletini ortaya koymaktadır.³⁴

Müfessirlerin *aksâmü'l-Kur'ân* ile alakalı yaptıkları bu ve benzeri değerlendirmeler, yemin konusuna Kur'ân'ın verdiği önemden kaynaklanmaktadır. Kuşkusuz yukarıda ifade edilen *aksâmü'l-Kur'ân*'la ilgili görüşler, yemin ifade eden âyetlerin durumuna göre farklılık arz etmektedir. Bu kapsamda Kur'ân-ı Kerîm'de geçen yüzlerce yemin ifadesinin gerekçesi, sadece dikkat çekmek, olayın önemine işaret etmek veya Arapların örfünü düzenleyerek yaşatmak olmasa gerektir. Kanaatimize göre Kur'ân'daki yemin ifadeleri Yüce Allah (c.c.) tarafından ilâhî mesajın muhataplarca en doğru biçimde anlaşılmasına yönelik bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

4. Neseî'nin *Medârik* Adlı Tefsirde *Aksâmü'l-Kur'ân*'la İlgili Yorumları

Yüce Allah'ın (c.c.), Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) muhatabı olan toplumun özelliklerini dikkate alarak on yedi sûrenin başında ve birçok sûrenin bünyesinde yemin ifadelerine yer verdiğini daha önce zik-

²⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 26/118.

²⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 26/118; Suyûtî, *el-İtkân*, 675.

³⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 26/118; Suyûtî, *el-İtkân*, 676.

³¹ Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 26/117-118; Suyûtî, *el-İtkân*, 676; Kattân, *Mebâhis*, 285.

³² Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 26/117-118.

³³ Hayrettin Öztürk, "Abdülhamîd el-Ferâhî'nin 'Kur'ân'daki Yeminler' Adlı Çalışması Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (2013), 61.

³⁴ Suyûtî, *el-İtkân*, 676.

retmiştik. Ayrıca yeminle ilgili yerlerde Yüce Allah'ın bizzat kendi adına, peygamberlerin yaşadığı yerlere, Kur'ân'a, kıyamet gününe, meleklerle ve kâinattaki birtakım varlıklara yemin ettiğini de belirtmiştik.

Kur'ân ilimleri arasında yer alan *aksâmü'l-Kur'ân*, ister klasik isterse modern olsun tüm tefsir kaynaklarında bahsi geçen önemli bir konudur. Neseî de *Medârik* adlı tefsirinde bu konuya yer vermektedir. Bu doğrultuda o, tefsirinde *aksâmü'l-Kur'ân* ve onunla ilgili konuları ele alırken ağırlıklı olarak Arapça tahlil üzerinden meseleyi açıklığa kavuşturmaya çalışmaktadır. Başka bir ifadeyle Neseî'nin tefsirinde *aksâmü'l-Kur'ân*'la ilgili açıklamalar, daha ziyade i'rab yönünden tahliller ve lügavî izahlar içermektedir. Buradan hareketle o, yerine göre cevabı hazfedilmiş yeminlere de açıklama getirmektedir. Kıyâme 75/1-2,³⁵ Nâzi'ât 79/1-5,³⁶ Burûc 85/1-3³⁷ ve Şems 91/1-8³⁸ âyetleri buna örnek verebiliriz. Böylece Neseî, kasemle ilgili âyetlerin cümle içindeki yerini tespit etmeye çalışmaktadır.

Necm 53/1-8,³⁹ İnşikâk 84/16-18⁴⁰ ve Leyl 92/1-4.⁴¹ âyetlerde olduğu gibi Neseî'nin hiçbir açıklama getirmediği kasem âyetleri de bulunmakta ve buralarda o, sadece yemin olduğunu belirtmekle yetinmektedir.

Neseî, Me'âric 70/40-41,⁴² Mürselât 77/1-4⁴³ ve Fecr 89/1-5.⁴⁴ âyetlerde olduğu üzere bazı durumlarda sadece yeminin nedenini açıklamaktadır.

Neseî, lügavî tahlillerde bulunduğu yemin âyetlerinin Kur'ân'da yer alma nedenleri üzerinde de durmakta ve konuyla ilgili açıklamalarda bulunmaktadır. Bu bağlamda o, *aksâmü'l-Kur'ân*'la alakalı yaptığı yorumlarda tek bir görüş üzerinde durmak yerine, âyetin bağlamına göre farklı değerlendirmeler yapmaktadır. Ona göre Kur'ân'da yemin ifadeleri bulunmasının gerekçelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

i. Hz. Peygamber'i desteklemek ve risâletini tekit etmek

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِنَا السَّاعَةُ ۗ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّ بَلَىٰ لَنَأْتِنَنَّكُمْ عَالَمُ الْغَيْبِ ۗ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ ۗ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٣٧﴾

³⁵ Neseî, *Medârik*, 4/459.

³⁶ Neseî, *Medârik*, 4/481.

³⁷ Neseî, *Medârik*, 4/504.

³⁸ Neseî, *Medârik*, 4/527.

³⁹ Neseî, *Medârik*, 4/285.

⁴⁰ Neseî, *Medârik*, 4/501.

⁴¹ Neseî, *Medârik*, 4/530.

⁴² Neseî, *Medârik*, 4/430.

⁴³ Neseî, *Medârik*, 4/471.

⁴⁴ Neseî, *Medârik*, 4/518.

“Kâfir olanlar, ‘O (Son) Saat bize gelmeyecektir’ demişlerdi. De ki: ‘Hayır! Gaybı (bilinmeyeni) bilen Rabbime yemin olsun ki, o (Son Saat) mutlaka size gelecektir.’ Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile O’ndan uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçük ve daha büyük (hiçbir şey) yoktur ki apaçık bir kitapta (ilâhî kanunda) bulunmasın.”⁴⁵

Nesefî bu âyetin tefsirini şu şekilde yapmaktadır: Âyetteki inkârcılardan kastedilen kişiler, öldükten sonra yeniden dirilmenin gerçekliğini kabul etmeyenlerdir. Onlar kıyamet saati bize gelmeyecek diyerek dirilişi yok saymakta ve kıyametin kopacağını inkâr etmektedirler. Ancak onların bu yok sayma işleminden sonra âyetin devamında “ancak onun vuku bulacak olması” anlamındaki *بَلَىٰ* Hayır kelimesinin gelmesiyle kıyametin gerçekleşeceği vurgulanmaktadır. Ardından da Allah (c.c.) adına yemin edilerek bu hakikat pekiştirilmektedir. Akabinde yeminli tekit ifadesi *Yüce Allah’ın gaybı bilen* vasfı ile güçlendirilmektedir. Zira zâtıyla yemin edilenin büyüklüğü, üzerine yemin edilen şeyin doğruluğunun seviyesini bildirmektedir. Böylece buradaki yemin, o vakıa üzerine delil getirme anlamına gelmektedir. Kendisiyle şâhitlikte bulunanın derecesinin yüksekliği, şahadetin daha kuvvetli, kesin ve sağlamlığını göstermektedir. Kıyametin kopması Yüce Allah’ın gaybî fillerinden olunca, gaybın bilinmesi ile ilgili sıfatın zikredilmesi de en doğru ifade olmaktadır.⁴⁶

ii. Hz. Peygamber’in ismini yüceltmek

﴿۶۸﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثَاً

“Rabbime yemin olsun: Şüphesiz ki onları (inkarcıları) ve şeytanları (bir araya getirip) toplayacağız. Sonra elbette hepsini cehennemden çevresinde diz üstü hazır bulunduracağız.”⁴⁷

Nesefî, bu âyette Yüce Allah’ın (c.c.) kendi ismini elçisine izafe ederek onu yücelttiğini dile getirmektedir. Buna göre Nesefî ilgili âyeti şu şekilde açıklamaktadır: Yeniden diriltilmeyi inkâr eden kimseler, kendilerini yoldan çıkaran şeytanlarıyla birlikte haşredileceklerdir. Böylece her bir kâfir kendi şeytanıyla beraber aynı zincire vurulacaktır.⁴⁸

iii. Kur’ân’ın i’câzına yönelik olarak muhataba meydan okumak

ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿۱﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿۲﴾

⁴⁵ es-Sebe’ 34/3.

⁴⁶ Nesefî, *Medârik*, 3/462.

⁴⁷ Meryem 19/68.

⁴⁸ Nesefî, *Medârik*, 3/66.

“Sâd. Zikr (itibar) sahibi Kur’ân’a yemin olsun. Aslında kâfir olanlar, (haksız) bir gurur ve ayrılık (düşmanlık) içindedir.”⁴⁹

Nesefî ilgili âyette şu açıklamalara yer vermektedir: Hurûf-ı mukatta’adan olan ص harfi, meydan okuma ve i’câz için zikredilmektedir. Akabinde yine meydan okumaya delâlet etmesi için cevabı hazfedilmiş bir yemin ifadesi gelmektedir. Böylece şeref sahibi Kur’ân’a yemin olsun ki o mu’ciz bir kelâmdır denilmektedir. Nesefî, burada ص harfi ile ilgili gramer açıklamalarına da yer vermekte ve bunu yeminle alakalı serdettiği görüşünü desteklemek için kullanmaktadır. Ona göre ص harfi, hazfedilmiş bir mübtedânın haberi olmalıdır. Yani Arab’ı aciz bırakan bu ص sûresidir. Bu nedenle kendisiyle yemin edilen Kur’ân da mu’ciz oluşuyla inkârcılara meydan okumaktadır. Bu özelliğine rağmen inkâr edenler Kur’ân’a karşı tekebbür içindedirler ve bu durum onların Hakk’a tâbî olmalarına şiddetli bir engel teşkil etmektedir.⁵⁰

iv. Yemin edilen şeyin faziletine dikkat çekmek

Nesefî, Kur’ân’da bu konuda pek çok âyetin bulunduğunu ifade etmektedir. Bunlardan birkaçını zikretmek istiyoruz.

وَالصَّٰفَّٰتِ صَفًّا ﴿١﴾ فَالزَّٰجِرَاتِ زَجْرًا ﴿٢﴾ فَالتَّٰلِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٣﴾ اِنَّ الْهٰكِمَ لَوٰحِدٌ ﴿٤﴾

“Yemin olsun sıra sıra dizilenlere, engel olanlara, Zikr (Kur’ân) okuyanlara ki şüphesiz ilâhımız tektir.”⁵¹

Nesefî bu âyetleri İbn Mes’ûd (ö. 32/652-653), İbn ‘Abbas (ö. 68/687-688) ve Mücâhid’in (ö. 103/721) görüşlerinden de faydalanarak açıklamakta ve şunları söylemektedir: Yüce Allah (c.c.) bu âyetlerde *saf saf dizilmişlere yemin* ederken melekler grubu veya namazda saf saf dizilenlerin nefisleri üzerine; *toplayıp sürenler* ifadesiyle de bulutları sevk edenler ve ilham yoluyla günahlardan men edenlere yemin etmektedir. *Zikri okuyanlara and olsun* âyetinde ise indirilmiş kitapları ve Yüce Allah’ın kelâmını okuyanlara yemin edilmektedir. Bu yorumlara ilaveten o, teheccüd namazında ya da diğer namazlarda saf saf dizilenlerin, ilmi ile âmil olanların, öğüt ve nasihatlerle günaha düşmekten men edenlerin, Yüce Allah’ın âyetlerini ve onun emirlerini uygulayanların, Allah yolunda savaşmak için saflar hâlinde dizilip atlarını cihad için sevk edenlerin ve bu hâlde bile Kur’ân tilâvetinde bulunan gazilerin nefislerine yemin edildiğini söylemektedir. Bundan sonra Nesefî, gramer tahlillerine girerek صَفًّا ve زَجْرًا kelimelerinin tekit masterları olduğunu ifade etmekte, ardından gelen ف harfini de *fe-i takibiyye* olarak adlandırmak-

⁴⁹ es-Sâd 38/1-2.

⁵⁰ Nesefî, *Medârik*, 4/52.

⁵¹ es-Sâffât 37/1-4.

ta, bu hâliyle sıfatların üstünlük sırasına göre tertip edildiği sonucuna ulaşmakta ve bu sıralamaya göre faziletin önce saf durmaya, ardından sevk etmeye, daha sonra da tilâvete ait olduğunu belirtmektedir.⁵²

وَلَيَالٍ عَشْرٍ

“On geceye yemin olsun!”⁵³

Nesefî, bu âyetteki *on gecenin*, Muharrem ayının ikinci veya son on gecesi olduğu görüşündedir. Onların faziletine dikkat çekmek için لَيَالٍ kelimesi nekrâ kılınmaktadır. Aynı sûrenin هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حَجْرٍ “Şüphesiz bunlarda, akıl sahibi bir kimse için üzerine yemin edilmeye değer bir özellik vardır.”⁵⁴ âyetinde yemin edilmesinin nedeni de kendisi ile yemin edilen bu varlıkların, akıl sahibi canlılar için yemin edilebilecek nitelikler taşıması sebebiyledir.⁵⁵

وَالَّتَيْنِ وَالرَّيْتُونَ ﴿١﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ
فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾

“Yemin olsun: Tin’e, Zeytûn’a, Sinâ Dağı’na ve bu güvenli şehre (Mekke’ye) ki şüphesiz insanı en güzel biçimde yarattık.”⁵⁶

Nesefî, burada incir ve zeytine yemin edilmesinin sebebini, bu iki ağacın diğer meyve veren ağaçlara göre olağanüstü özelliklere sahip olmaları⁵⁷ ile açıklamaktadır. O, incirle alakalı Hz. Peygamber’den (s.a.v.) şu hadisi nakletmektedir: “Rasûlullah’a bir tabak incir hediye edildi. Ondan bir miktar yedikten sonra ashâbına dönerek ‘yiyiniz, bir meyvenin cennetten indirildiğini söyleseydim o incir olurdu. Çünkü cennet meyveleri çekirdeksizdir. Onun basur hastalığına faydası vardır.’”⁵⁸ Nesefî, zeytinle alakalı da “zeytin güzel bir misvaktır. Mübarek bir ağaçtandır. Ağzı temizlerken dişlerdeki sarılığı giderir.”⁵⁹ hadisini zikretmektedir ve böylece incir ve zeytinin değerini ortaya koymaktadır. Nesefî, Sînâ Dağı ve emin beldeye yemin edilmesinin nedeninin de bölgenin faziletini beyan etmek olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca incir ve zeytin ağaçlarının bittiği yerlerin de kastedilmiş olabileceğini zikrederek buralarda İbrâhîm ve İsâ peygamberlerin doğup büyüdüğünü belirtmektedir. Böylece

⁵² Nesefî, *Medârik*, 4/26.

⁵³ el-Fecr 89/2.

⁵⁴ el-Fecr 89/5.

⁵⁵ Nesefî, *Medârik*, 4/517.

⁵⁶ et-Tîn 95/1-4.

⁵⁷ Merve Saçlı, “İncir ve Zeytin: Tin Sûresi Bağlamında Kur’ân’ın Teşrifine Mazhâr Olmuş İki Nimet”, *Mecmua - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5/10 (2020), 180-203.

⁵⁸ Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 32/8.

⁵⁹ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ Tirmîzî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Et’ime”, 43; Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. Yezîd er-Rebeî el-Kazvinî İbn Mâce, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Et’ime”, 34.

peygamberler diyarı olan bu yerlerin/bölgelerin önemini vurgulandığını ifade etmektedir.⁶⁰

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾

“Asra yemin olsun ki!”⁶¹

Nesefî bu âyette, Hz. Hafsâ'nın Mushaf'ında bulunan “orta namazına dikkat edin!”⁶² âyetine atıfla, ikinci namazının kastedildiğini ve faziletinden dolayı da burada ikinci namazının vaktine yemin edildiğini dile getirmektedir. Ayrıca yine önemine bağlı olarak öğle, akşam veya onun akışı esnasında harikulade birtakım olayların olmasından dolayı bizzat zamanın kendisine de yemin edilmiş olabileceğini belirtmektedir.⁶³

v. Yeminin kâfirler için uyarı, müminler için de özür mahiyetinde olması

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَأَلْعَاصِفَاتِ عَصَافًا ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿٣﴾ فَأَلْقَارَاتِ فُرْقًا ﴿٤﴾
فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُدْرًا أَوْ نُدْرًا ﴿٦﴾ إِنَّمَا تُوَعَّدُونَ لَوَاقِعٍ ﴿٧﴾

“Yemin olsun: Birbiri ardınca gönderilenlere, esip savuranlara, yaydıkça yayanlara, (Hak ile bâtili) ayırdıkça ayıranlara, özür (imkânı vermek) veya uyarı (da bulunmak) için öğüt bırakanlara (ulaştırılanlara) ki size vadedilen (gün) elbette gerçekleşecektir.”⁶⁴

Nesefî'ye göre bu âyetlerde Yüce Allah'ın (c.c.) emirleri ile gönderilen ve estiklerinde savuran bir gruba yemin edilmektedir. O, benzer şekilde vahyi yeryüzüne indirdiklerinde kanatlarını açan melekler üzerine kalem edilerek yeryüzünde Allah'ın hükümlerini yayan kişiler için özür, kendilerini düzeltmeden küfür ve cehalet hâlleriyle bu dünyadan göçüp gidenler için de uyarı olduğunu vurgulamaktadır.⁶⁵

vi. Yemin edilen varlığın faydasına işaret etmek

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقِ ﴿٢﴾ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿٣﴾ إِنَّ كُلَّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾

“Semâya (göğe) ve Târik'â yemin olsun! Târik'in ne olduğunu sana bildiren ne olabilir ki! (O, karanlığı) delen bir yıldızdır. Üzerinde bir gözetleyici (melek) olmayan hiçbir can yoktur.”⁶⁶

Nesefî, bu âyetlerde târik isimli yıldızla yemin edilmesini, insanların nazarında rızık yeri, mahlûkatın mekânı ve cennetin de yaratıldığı yer olma-

⁶⁰ Nesefî, *Medârik*, 4/533.

⁶¹ el-'Asr 103/1.

⁶² el-Bakara 2/238.

⁶³ Nesefî, *Medârik*, 4/545.

⁶⁴ el-Mürselât 77/1

⁶⁵ Nesefî, *Medârik*, 4/471.

⁶⁶ et-Târik 86/1-4.

sı açısından gökyüzünün değerli kabul edilmesi fikrine bağlamakta ve bundan dolayı burada göğe ve *târik* yıldızına yemin edildiğini söylemektedir. Ayrıca *târik* ile insanlık için faydasından dolayı yıldız cinsi kast edilmektedir.⁶⁷

vii. Mekkelilerin eziyetleri karşısında Hz. Peygamber'i dik durmaya teşvik etmek

لَا أَقْسَمُ بِهَذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدٌ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا
الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿٤﴾

“Hayır! Bu şehre (Mekke’ye) yemin ederim ki, sen bu şehirde otur-
maktasın. Babaya ve çocuğa da (yemin ederim). Şüphesiz biz insanı
zorluklar konusunda (dayanıklı) yarattık.”⁶⁸

Nesefî, bu âyetlerde yemin edilmesinin sebebini, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) teselli edilmesine bağlamaktadır. Burada insanoğlunun zorluklara karşı gelmesi adına beldesine yemin edilerek onu içinde bulunduğu ruh hâlinden kurtarmak amaçlanmaktadır. Bu çerçevede Allah Rasûlü’ne o beldeyi fethedeceği ve eziyet gördüğü bu toprakların kendisine helal olacağı müjdesi verilmektedir. Nesefî’ye göre bu âyetlerde Mekke halkının Hz. Peygamber’e yapmış olduğu eziyetlere karşı koyma adına teşvik ve teselli, müşriklerin düşmanlık hâllerine karşı şaşkınlık ve insanoğlunun yaşam döngüsü içinde çeşitli meşakkatlerle mücadele etmesi gerektiği noktasında da yol gösterme söz konusudur. “Sen bu beldeye helal iken” ifadesiyle de Hz. Peygamber’e haram kılınan vatan topraklarının ileride bizzat kendisi tarafından fethedilerek ona helal kılınacağı müjdesi verilmektedir.⁶⁹

Görüldüğü üzere Nesefî, *Medârik* adlı eserinde *aksâmü'l-Kur’ân’a* dair âyetleri ele almakta ve bu âyetleri daha ziyade Kur’ân’da yemin ifadelerinin bulunma gerekçeleri üzerinden incelemektedir.

Sonuç

“Nesefî’nin *Aksâmü'l-Kur’ân’a* Yaklaşımı” konusunun işlendiği bu makalede şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- *Aksâmü'l-Kur’ân* kavramı, Kur’ân’da isim şeklinde değil de muhteva olarak yer almaktadır. Böylece Yüce Allah, Kur’ân’ın ilk muhatapları olan Cahiliye Araplarının hayatında yeminin önemine istinaden bu topluma alışık oldukları bir üslupla mesajlarını iletmeyi amaçlamaktadır.

⁶⁷ Nesefî, *Medârik*, 4/504.

⁶⁸ el-Beled 90/1-4.

⁶⁹ Nesefî, *Medârik*, 4/524.

• Nesefî'nin *Medârik* adlı eserinde *aksâmü'l-Kur'ân'a* yaklaşımı, daha çok Kur'ân'da yemin ifadelerinin yer alma gerekçeleri üzerinden şekillenmektedir.

• Nesefî, Kur'ân'daki yemin ifadelerinin Hz. Peygamber'i desteklemek, risâletini tekit etmek ve ismini yüceltmek, Kur'ân'ın i'câzına yönelik olarak muhataplara meydan okumak, yemin edilen şeylerin faziletine dikkat çekmek, yeminin kâfirler için uyarı, müminler için de özür mahiyetinde olması, yemin edilen varlığın faydasına işaret etmek ve Mekkelilerin eziyetleri karşısında Hz. Peygamber'i dik durmaya teşvik etmek maksadıyla kullanıldığını dile getirmektedir.

• Nesefî, Kur'ân'daki yemin ifadelerini ağırlıklı olarak lügavî ve i'rabî açıdan yaptığı Arapça tahlillerle açıklamaya çalışmaktadır.

Kaynakça

- Boynukalın, Ertuğrul. "Yemin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/417-420. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Buhârî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-. *el-Câmiu's-Sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Coşkun, Muhammed. "Aksâmü'l-Kur'ân 89/Fecr, 1-14. Âyetleri Örneğinde Yemin İfadelerinin Anlaşılması ve Terceme Edilmesi". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (2014), 37-68.
- Cürçânî, Ebü'l-Hasen 'Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerîf. *Mu'cemu't-ta'rîfât*. thk. Muhammed Sıddık el-Minşâvî. Kâhire: Dâru'l-Fâzile, 2004.
- Dindi, Emrah. *Kur'an'da İslam Öncesi Kültür -Nassın Olguyla Diyalektik İlişkisi-*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.
- Fîrûzâbâdî, Ebû Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb. *el-Kâmûsu'l-muhît*. thk. Enes Muhammed eş-Şâmî-Zekerıyyâ Câbir Ahmed. Kâhire: Dâru'l-Hadis, 2008.
- Geniş Açıklamalı Kur'an Meal-Tefsir*. çev. Mehmet Okuyan. İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları, 2022.
- Gördük, Yunus Emre. "Aksâmu'l-Kur'ân'da 'Muksem Bih' ve 'Muksem Aleyh' İlişkisi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (2015), 174-212.
- İsfehânî, Ebü'l-Kâsım Huseyn b. Muhammed er-Râgıb el-. *Müfradâtu elfâzi'l-Kur'ân*. thk. Safvan Adnan Dâvûdî. Beyrût: Dâru's-Şâmiyye, 2002.
- İbn Kayyîm el-Cevziyye, Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr. *et-Tibyân fi aksâmi'l-Kur'ân*. Kahire: Mektebetü'l-Mutanabbî, ts.

- İbn Mâce, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd er-Rebeî el-Kazvinî. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem el-Ensârî. *Lisânü'l-'Arab*, 1981.
- Karaca, Dilek. *Sûre Başlarındaki Kasem İfadelerinde Unsurlar Arası İlişki*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Müslim, Ebü'l-Huseyn b. Haccâc. *el-Câmi'u's-Sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Nesefî, Ebü'l-Berakât Hâfizuddîn 'Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd. *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*. thk. Mervân Muhammed eş-Şekkâr. Beyrût: Dâru'n-Nefâis, 2014.
- Öztürk, Hayrettin. "AbdülHamîd el-Ferâhî'nin 'Kur'ân'daki Yeminler' Adlı Çalışması Üzerine Bazı Değerlendirmeler". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (2013), 37-70.
- Râzî, Ebü'l-Fadl Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtîhu'l-ğayb*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Sabûnî, Muhammed. *et-Tıbyân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. Tahran: Daru İhsân, 2003.
- Saçlı, Merve. "İncir ve Zeytin: Tîn Sûresi Bağlamında Kur'ân'ın Teşrîfine Mazhâr Olmuş İki Nimet". *Mecmua - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5/10 (2020), 180-203.
- Suyûtî, Ebü'l-Fadl Celâlüddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed. *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Şu'ayb el-'Arnâvûd. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2008.
- Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Verrâk, Ebü'l-Hasen Muhammed b. 'Abdullah. *İlelü'n-nahv*. thk. Mahmûd Câsîm Muhammed ed-Dervîş. Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1999.